

Mirosław Sitarz
Piotr Wiśniewski
Lublin

Wybór Biskupa Rzymu

“Annuntio vobis gaudium magnum. Habemus papam” – takimi słowami kardynał, pierwszy w stopniu diakonów, ogłasza światu wybór kolejnego następcy świętego Piotra, Biskupa Rzymu. Faktem tym interesuje się niemal cały świat, nie tylko katolicy. Biskup Rzymu z racji swego urzędu przewodniczy Kościołowi powszechnemu, posiada najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną, którą może wykonywać w sposób nieskrępowany (por. kan. 331 KPK/83). Jego zwierzchność duchową aktualnie uznaje ponad miliard ludzi.

Analizując historię papieżstwa, można postawić dwa zasadnicze pytania: 1) w jaki sposób dotychczas dokonywano wyboru osoby, pełniącej tak ważną posługę w Kościele; 2) jak będzie przebiegało konklawe, podczas którego zostanie wybrany nowy Biskup Rzymu.

Rozstrzygnięcie tych kwestii wymagałoby szczegółowych opracowań zawartych w wielu monografiach. Niniejszy artykuł jest tylko próbą odpowiedzi na powyższe pytania. Stanowi on rys historyczno-prawny ukazujący genezę i rozwój norm dotyczących instytucji konklawe, ze szczególnym uwzględnieniem problemu dążeń Kościoła do niezależnienia się od wpływów na wybór Biskupa Rzymu osób i władz świeckich.

1. Wybór Piotra Apostoła

Chrystus wybrał Piotra. Ewangelia ukazuje ten fakt następująco: “A Jezus wejrzawszy na niego rzekł: «Ty jesteś Szymon, syn Jana,

ty będziesz nazywał się Kefas» – to znaczy Piotr»¹. Nie wiadomo, w którym momencie to postanowienie weszło w życie: od chwili przyłączenia się Szymona do Jezusa czy też może od ustanowienia Kolegium Dwunastu, czy dopiero od rozesłania apostołów na samodzielne prace misyjne². To szczególne wejście Jezusa oraz zmiana imienia Szymona mogą uchodzić za pewien sposób formalnego powołania Księcia Apostołów³. Wydaje się jednak, że jest to dopiero pierwszy etap w powierzaniu Apostołowi Piotrowi urzędu Namiestnika Chrystusa na ziemi.

Drugi etap nastąpi nieco później, w trakcie publicznej działalności Chrystusa, i zostanie poprzedzony tak zwanym egzaminem teologicznym⁴.

Ostateczne potwierdzenie prymatu otrzymuje Piotr po zmartwychwstaniu Chrystusa, podczas dialogu Mistrza z Apostołem, kiedy Jezus trzykrotnie zapytał Piotra, czy Go miłuje, a po twierdzącej odpowiedzi ucznia trzykrotnie powtarza: „Paś baranki moje, paś owce moje”⁵.

2. Wybór następców Piotra

Chrystus nie określił, w jaki sposób mają być wyznaczeni kolejni następcy świętego Piotra. Nie zachowały się także żadne źródła mogące świadczyć o tym, że uczynił to Piotr Apostoł. Z relacji historycznych poznajemy nazwiska pierwszych następców Księcia Apostołów – są nimi jego najbliżsi współpracownicy: Linus, Anaklet, Klemens I⁶. Wybór zawdzięczają bliskości, w jakiej żyli ze świętym Piotrem⁷. Formalnego aktu wyboru dokonują współbracia i wierni⁸.

¹ J 1, 42.

² K. Romaniuk, *Św. Piotr. Życie i dzieło*, Katowice 1995, s. 23.

³ Tamże, s. 24.

⁴ Por. Mt 16, 15-20; M. Żurowski, *O duchowieństwie w szczególności*, Warszawa 1970, s. 23; E. Szafronowski, *Podręcznik...*, s. 10.

⁵ J 21, 15-17.

⁶ Biogramy wszystkich papieży (265) i antypapieży (39) opracował K. Dopierała, *Księga papieży*, Pallottinum 1996, s. 503.

⁷ M. Lehnert, *Nie lękaj się być papieżem*, TP 1996 nr 10.

⁸ W. Wójcik, *Projekt rozszerzenia kolegium wyborców papieża*, „Prawo Kanoniczne” 18(1975), nr 1-2, s. 30.

Praktykę gminy rzymskiej, stosowaną odnośnie do wyboru biskupa, przedstawia Klemens Rzymski w pierwszym Liście do Koryntian. Napisał on, że po apostołach prawo wyznaczania biskupów wykonują mężowie wybitni i doświadczeni, a cały Kościół wyraża swą zgodę⁹.

Święty Cyprian w pismach z III wieku podaje jako powszechną praktykę, iż o wyborze biskupa decydują ci, nad którymi ma być on zwierzchnikiem. Wybór dokonywał się w obecności biskupów z prowincji.

Podejmowana publicznie decyzja o wyborze biskupa była aktem złożonym. Już na początku trzeciego wieku w sprawę tę zaczynają ingerować co znaczniejsi wierni świeccy (por. sprawa schizmy Hipolita [217-235])¹⁰.

W literaturze ustaliła się opinia, że w pierwszych wiekach chrześcijaństwa wyboru dokonywało w zasadzie duchowieństwo, natomiast lud (wierni), proponował i postulował kandydata, dawał świadectwo o jego życiu oraz wyrażał zgodę na dokonany wybór¹¹.

Omówione powyżej sposoby wyboru papieża zostały wprowadzone na zasadzie prawa zwyczajowego. Pierwszą ustawę wyborczą w tym względzie wydaje dopiero papież Symmach (498-514). Staje się to na synodzie w 499 roku. Według postanowień tej ustawy papieżem zostawał ten, kogo jednomyślnie wybrał ogół duchowieństwa. W ten sposób papież ograniczył grono elektorów Biskupa Rzymu tylko do jednej grupy, to jest do kleru rzymskiego, oraz zakazał wszelkiego rodzaju umów i uzgodnień dotyczących kandydata na urząd za życia papieża¹². Przepisy te w roku 607 uzupełnia papież Bonifacy III (606-607), postanawiając, że wybór następcy może się odbyć nie wcześniej niż trzy dni po śmierci poprzednika¹³. Zasady te nie przyjęły się w praktyce z powodu wzrastającego znaczenia arystokracji rzymskiej, która chciała mieć wpływ na wybór biskupa swojego miasta.

⁹ H. Stadler, *Leksykon papieży i soborów*, Panda 1992, s. 321; W. Góralski, *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 109; M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 31.

¹⁰ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon papieży*, Kraków 1990, s. 16.

¹¹ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 32.

¹² Tamże, s. 33; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 322.

¹³ M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 32.

Arystokracja – wbrew ustawie papieża Symmachusa, jak również wbrew dotychczasowej tradycji wybierania przez kler i lud – wprowadziła elekcję dokonywaną przez szereg stanów duchownych i świeckich¹⁴.

Próbę powrotu do reformy papieża Symmachusa podjął w roku 769 papież Stefan III (768-772), który pod groźbą ekskomuniki zakazał osobom świeckim, tak z szeregow wojskowych, jak i innych stanów, udziału w wyborze Biskupa Rzymu. Czynne prawo wyborcze zastrzegł tylko dla miejscowego kleru, natomiast bierne prawo wyborcze otrzymali kardynałowie biskupi i kardynałowie prezbiterzy. Ludowi pozostała aklamacja¹⁵.

Prawo wydane przez papieża Stefana III nie przyjęło się. W dziewiątym wieku powrócono do wyboru papieża według stanów. Doprowadziło to do walk o tron papieski oraz do wyboru wielu antypapieżów¹⁶.

Zdarzało się, że oprócz sposobów opisanych powyżej, stosowano inny: papieże wzorem cesarzy rzymskich próbowali wyznaczać następców. Jednak praktyka ta bardzo szybko została zakazana¹⁷.

3. Pierwsze przypadki ingerencji władców świeckich

Na wybór głowy Kościoła katolickiego – poza duchowieństwem i ludem miasta Rzymu – chciało mieć wpływ także wielu władców świeckich.

Do roku 313 (edykt tolerancyjny) wybór biskupa Rzymu odbywał się bez udziału władz państwowych. Pierwszy akt ingerencji władzy świeckiej odnotowano w roku 355. Cesarz Konstancjusz wysłał na wygnanie papieża Liberiusza (352-366) i nakazał wybrać na jego miejsce antypapieża Feliksa (355-358)¹⁸.

¹⁴ Stany te to: prezbiterzy, diakoni i kler domowy, notable, milicja miejska i lud rzymski, chociaż tej ostatniej grupie zapewnia się jedynie prawo zatwierdzania elekta poprzez aklamację, por. W. Wójcik, *Projekt...*, s. 34.

¹⁵ Tamże, s. 34; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 322; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 114.

¹⁶ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 34.

¹⁷ Tamże, s. 35.

¹⁸ Tamże, s. 37.

Władcy świeccy interweniowali nie tylko z własnej chęci, ale niekiedy wręcz zmuszeni byli do podjęcia tego typu działań, aby zaprowadzić ład w Rzymie. Zdarzało się, że popierali legalnie wybranych papieży przeciw uzurpatorom. Tak było w roku 366, gdy zwolennicy arianizmu, będąc w mniejszości, chcieli wybrać na tron swojego kandydata – Ursyna. Cesarz stanął po stronie wybranego przez większość legalnego papieża Damazego I (366-384), a Ursyna zesłał na wygnanie. Bywało również i tak, że władcy świeccy popierali antypapieży przeciw legalnie wybranym papieżom dlatego, że ci byli dla nich wygodniejsi w sprawowaniu władzy.

Innego rodzaju ingerencją władcy świeckiego w wybory papieża jest ustawa cesarza Honoriusza, wydana na prośbę papieża Bonifacego I (418-422). Papież ten został wybrany przez rzymskich kapłanów 28 grudnia 418 roku. Jednakże dzień wcześniej rzymscy diakoni wybrali papieżem innego kandydata – archidiacona Eulaliusza (418-419), który został wypędzony z Rzymu¹⁹. Papież Bonifacy I, nauczony przykrym doświadczeniem z własnej elekcji, poprosił cesarza Honoriusza, aby ten cesarską powagą wydał ustawę stanowiącą o sposobie wyboru papieża. Według tej ustawy w sytuacji, gdy elektorzy nie są zgodni i wybiorą dwóch kandydatów, żaden z nich nie zostanie ogłoszony papieżem, a elekcję przeprowadzi się ponownie. Cesarz uzna za prawowitego papieża tego, za którym opowie się kler, a ogół wiernych dołączy swą zgodę²⁰.

Jak się okazało później, ustawa ta nie była stosowana, a dobry w założeniu zamysł papieża przekształcił się w złą praktykę. Precedens ten posłużył władcom Gotów i cesarzom bizantyjskim do wydawania ustaw w sprawie wyboru papieża oraz do ingerowania w przebieg elekcji.

W roku 483 papież Symplicjusz (468-483) obawiając się, że po jego śmierci może dojść do walk między duchowieństwem o tron papieski, zwrócił się z prośbą do przedstawiciela cesarza w Rzymie, prefekta Basiliusa, aby ten nie dopuścił do wyboru bez uprzedniego skonsultowania się elektorów z prefektem co do osoby kandydata. Cesarz Odoaker wydał po śmierci tegoż papieża zakaz przystępowania do wyborów bez zgody monarchy.

¹⁹ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 26.

²⁰ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 37.

Dwukrotnie w wybory Biskupa Rzymu interweniował cesarz Teodoryk Wielki. W roku 498 rozstrzygnął spór między papieżem Symmachem (498-514) a antypapieżem Wawrzyńcem (498-506), a w roku 526 osobiście przeprowadził wybór papieża Feliksa III (526-530)²¹.

W roku 535 cesarz Justynian I ustalił procedurę zatwierdzania nowego papieża. Procedura ta została w roku 684 uproszczona w ten sposób, że prawo aprobaty kandydata przekazano egzarsze cesarskiemu rezydującemu w Rawennie. Przyczyną nowelizacji był zbyt długi wakans Stolicy Apostolskiej, spowodowany oczekiwaniem na pisma idące ze stolicy cesarstwa – Konstantynopola²². Praktyka aprobaty cesarskiej ustaje w roku 741, po 206 latach obowiązywania. Jako ostatni powiadomienie o wyborze z prośbą o zatwierdzenie wysłał do Konstantynopola w roku 741 papież Zachariasz (741-752)²³ – ostatni Grek na tronie papieskim²⁴.

3. Wpływ cesarzy frankońskich i niemieckich na wybór Biskupa Rzymu

Synod rzymski z roku 769 zarezerwował prawo wyboru papieża dla duchowieństwa. Wyeliminował w ten sposób wpływ monarchów i ludu²⁵. Władcy państwa Franków, którzy po cesarzach bizantyjskich przejęli strefę wpływów na Półwyspie Apenińskim, byli tylko powiadamiani o dokonanych wyborze. Praktykę tę stosowano za panowania Karola Młota, Pepina Małego i Karola Wielkiego.

W roku 817 cesarz Ludwik Pobożny (814-840) zawarł pakt z papieżem Paschalidem I (817-824), w którym cesarz zagwarantował, że żaden jego poddany – czy to spośród Franków, czy też Longobardów – wbrew rzymianom nie będzie ingerował w wybory papieża. Cesarz zaznaczył jednak, że wszyscy rzymianie wybierają swo-

²¹ Tamże, s. 38.

²² M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego*, t. 1, Warszawa 1989, s. 268.

²³ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Kraków 1932, s. 433.

²⁴ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 48.

²⁵ W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 109; E. Szafrowski, *Podręcznik...*, s. 15; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 142; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 32.

jego biskupa jednomyślnie. Nowy papież ma poprzez legatów powiadomić cesarza o dokonanym wyborze. Jest to powrót do tradycyjnej formy wyboru przez kler, senat i lud²⁶.

Następca Paschalisa I, papież Eugeniusz II (824-827), i cesarz Lotar I (840-855), syn Ludwika Pobożnego, częściowo unieważnili traktat z 817 roku. W dniu 11 listopada 824 r. cesarz i papież zawarli tzw. *Constitutio Romana* (zwaną też niekiedy *Constitutio Lothari*), w której prawo wyboru papieża zagwarantowano rzymianom, jednak elekt przed objęciem urzędu musiał składać przysięgę wierności na ręce posła cesarskiego. W roku 826 postanowienia tego układu zaakceptował synod rzymski²⁷.

Tenże cesarz Lotar w roku 844 uzależnił wybór papieża od swojego "iussio" i od dokonania elekcji wobec swych legatów. Nastąpiło rzeczywiste uzależnienie Rzymu i papieża, od cesarza niemieckiego. Od tego czasu następuje okres zmiennego stosowania lub niestosowania tego prawa – zależnie od tego, czy władza cesarska jest silna czy słaba.

W roku 876 cesarz Karol Łysy (875-877), zawdzięczający koronę papieżowi Janowi VIII (872-882), zniósł obowiązek obecności legatów cesarskich przy wyborze papieża.

Z kolei w roku 898, za pontyfikatu papieża Jana IX (898-900), synod rzymski po śmierci papieża Formozusa († 896) przywrócił obecność legatów cesarskich przy konsekracji Biskupa Rzymu. Cesarz zatwierdził postanowienia synodu i przyznał rzymianom prawo apelacji do monarchy w przypadku wystąpienia nieporozumień. Tak więc przywrócono stan prawny z roku 824 i 844. Jednak postanowienia te w praktyce nie były wykonywane na skutek upadku władzy cesarskiej²⁸.

Wybór papieża w tym okresie zależał w dużym stopniu od możliwych rodów rzymskich, a nawet pojedynczych osób z tych rodów²⁹.

Do tradycji Karolingów zaczęli powoli nawiązywać ich następcy z dynastii saskiej. Najpierw cesarz Henryk I Ptasznik (919-936) wraz z synem Ottonem I Wielkim (936-973) wzorem poprzedników

²⁶ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 39.

²⁷ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 53 i 227.

²⁸ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 40; M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 33.

²⁹ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 40.

zapewnił wolność wyboru przez tych rzymian, którym takiego prawa udzielał dawny zwyczaj. Następnie Otton Wielki, w roku 962, powołując się na kazus papieża Eugeniusza II, zastrzegł, że przed dokonaniem wyboru kler i szlachta rzymska mają wobec ludu zobowiązać się, że wybory odbędą się zgodnie z prawem oraz że elekt przed konsekracją winien złożyć feudalną przysięgę wierności przed legatem cesarskim, synem cesarza lub ogółem wiernych. Przepis ten oznaczał pełnię władzy monarszej w powoływaniu papieża³⁰.

Z prawa tego skorzystał Otton Wielki w roku 963, deponując papieża Jana XII (955-964) i osadzając na jego miejsce Leona VIII (963-965).

Z osobą papieża Leona VIII strona cesarska łączyła rzekome prawo do desygnowania Biskupa Rzymu, jakie papież miał nadać cesarzowi. Kościół dementował tę informację jako fałszywą³¹.

Po śmierci Leona VIII rzymianie wybrali jednogłośnie papieża Jana XIII (965-972), a wybór ten zatwierdził cesarz Otton Wielki.

Następcy Ottona złagodzili naciski wywierane na Kościół w czasie elekcji papieża. Cesarz Henryk II Święty (1002-1024) w roku 1020 wręczył papieżowi Benedyktowi VIII (1012-1024) pakt będący dosłownym powtórzeniem przywileju Ottona Wielkiego z roku 962.

Kolejny okres kryzysu w dziejach papiestwa (obsadzanie tronu przez różne rody rzymskie, symonia, powoływanie po dwóch, a nawet trzech papieży jednocześnie) daje cesarstwu możliwość interwencji w wybór papieża. Skorzystał z tego cesarz Henryk III (1039-1056), który uważał się za stróża wiary. Aby umocnić swoje prawo do obsadzania tronu papieskiego, w roku 1046 polecił nadać sobie tytuł patrycjusza rzymskiego. Chcąc ściślej połączyć Rzym z cesarstwem, powoływał na papieży duchownych z Niemiec. Z drugiej jednak strony należy zaznaczyć, że cesarz ten tolerował wzrost władzy papieskiej i zarysowujący się ruch reformy z Cluny³².

³⁰ Tamże, s. 41.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 42.

4. Ruch odnowy z Cluny a wybór papieża

Zwolennicy ruchu odnowy, zapoczątkowanego w opactwie Cluny, widzieli konieczność reformy papieżstwa, a przede wszystkim potrzebę wzmocnienia jego autorytetu. Środkiem do osiągnięcia tego celu miała być zmiana sposobu wyboru Biskupa Rzymu. Dążenia te znalazły swoje odzwierciedlenie w piśmie *Adversus simoniacos* autorstwa jednego z przywódców ruchu reformatorskiego – kardynała Humberta. Działo się to wszystko za pontyfikatu papieża Stefana IX (1057-1058), który sprzyjał reformie³³.

Wydarzenia te skłoniły papieża Mikołaja II (1058-1061) do wydania w roku 1059 dekretu *In nomine Domini*³⁴. Postanowił w nim, że odtąd prawo proponowania kandydatów przysługiwać będzie kardynałom biskupom. Ci propozycję swą przedstawiają kardynałom prezbiterom i kardynałom diakonom, do których należy wybór. Ludowi i klerowi rzymskiemu przysługuje prawo akceptacji wyboru. Także cesarz (lub król) niemiecki traci prawo proponowania kandydata, w zamian otrzymuje jedynie prawo akceptacji³⁵. W ten sposób kardynałowie stali się jedynymi wyborcami papieża³⁶.

Analiza sposobów przeprowadzania elekcji papieskich z lat 1061-1159 (było ich 13) nasuwa wątpliwość, czy dekret *In nomine Domini* był praktycznie realizowany.

W roku 1061 doszło do podwójnego wyboru. Strona kościelna wybrała na tron Aleksandra II (1061-1073) a cesarz, podburzony przez część rzymskiej szlachty, wyznaczył antypapieża Honoriusza II (1061-1072). W roku 1073 papieżem został Hildebrand, jeden z czołowych przywódców ruchu reformy. Jednak wbrew dekretowi z 1059 roku wyboru nie dokonali kardynałowie, lecz lud rzymski przez aklamację. W roku 1159 kardynałowie wybierający papieża nie mogli dojść do porozumienia. Część z nich, wrogo nastawiona

³³ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 77.

³⁴ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957, s. 433; W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 109; M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7.

³⁵ M. Banaszak, *Historia...*, t. 2, s. 115; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 78; W. Wójcik, *Projekt...*, s. 43.

³⁶ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 43.

do cesarza, wybrała Aleksandra III (1159-1181). Elekcja ta zapoczątkowała schizmę trwającą do 1180 roku, ponieważ cesarz przeprowadził wybór swojego kandydata – antypapieża Wiktora IV, a po jego śmierci kolejnych antypapieży: Paschalisa III, Kaliksta III i Innocentego III³⁷.

Mając na względzie trudność uzyskania jednomyślności podczas elekcji, papież Aleksander III w roku 1179 na Soborze Laterańskim III promulgował konstytucję *Licet de vitanda*, w której postanowił, że do ważnego wyboru potrzeba 2/3 głosów kardynałów zebranych na elekcji³⁸. W konstytucji nie wspomina się o roli cesarza podczas wyboru. Oznaczało to przypieczętowanie wolności wyboru papieża³⁹.

6. Ustanowienie konklawe

Wyboru papieża Gelazego II (1118-1119) dokonali kardynałowie zebrani na Palatynie, a ich zgromadzenie przypominało współczesne konklawe⁴⁰. W podobny sposób został wybrany papież Innocenty III (1198-1216). Elekcja odbyła się w twierdzy Septizonium, w klauzurze i pod strażą, a rozpoczęto je po raz pierwszy oracją *Pro eligendo Pontifice*⁴¹. Po śmierci Innocentego III przyjęto na stałe instytucję konklawe, stosowaną przy wyborach w miastach włoskich. Najśłynniejsze konklawe z tego okresu odbyło się w Viterbo, po śmierci papieża Klemensa IV (1265-1268), w miejscu śmierci papieża, zgodnie z zasadą “gdzie papież, tam Rzym” przyjętą przez Innocentego IV (1243-1254). Osiemnastu kardynałów potrzebowało trzech lat na wybór Grzegorza X (1271-1276). Konklawe trwałyby znacznie dłużej, gdyby nie gniew mieszkańców Viterbo, którzy zamuro-

³⁷ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 95; K. Dopierała, dz. cyt., s. 184-196.

³⁸ F. Bączkiewicz, *Prawo...*, s. 433; W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 110; M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7; *New Catholic Encyclopedia*, s. 572-574; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, s. 115; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 322; E. Sztáfrowski, *Podręcznik...*, s. 15; W. Wójcik, *Projekt...*, s. 45; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 142; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 32.

³⁹ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 45.

⁴⁰ M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7.

⁴¹ Tamże.

wali elektorów w pałacu papieskim i trzymali o chlebie i wodzie, bez dachu nad głową⁴².

Na Soborze Liońskim II 6 lipca 1274 roku papież Grzegorz X (1271-1276) ogłosił konstytucję *Ubi periculum*, zgodnie z którą obecni w Rzymie kardynałowie mieli czekać na kardynałów spoza Rzymu nie dłużej niż dziesięć dni. Na czas samych wyborów kardynałowie powinni przebywać w zamkniętym pomieszczeniu i pozostawać odizolowani od świata aż do dokonania wyboru. Zakazany był wszelki kontakt ze światem. Jeżeli wybór się przeciągał, warunki życia kardynałów miały się pogarszać, a dochody miały być zmniejszane⁴³. Przeprowadzone według tych zasad konklawe przy wyborze Innocentego V (1276) trwało jeden dzień⁴⁴.

Papież Hadrian V (1276) i jego następcą Jan XXI (1276-1277) odwołali konstytucję Grzegorza X jako zbyt surową. Jej postanowienia przywrócił dopiero w Awinionie papież Klemens V (1305-1314) bullą *Ne romani* z roku 1311.

W roku 1417 wyboru papieża dokonali uczestnicy soboru w Konstancji. Sobór orzekł depozycję antypapieża Jana XXIII (1410-1415) i Benedykta XIII (1394-1417) oraz przyjął rezygnację papieża Grzegorza XII (1406-1415). Następnie 30 X 1417 roku sobór wydał dekret *Ad laudum*, w którym postanowiono, że elekcja papieża winna odbyć się w większym gronie osób. Uchwalono, że oprócz kardynałów do wyborów zostanie dopuszczonych po sześciu prałatów lub innych duchownych posiadających święcenia wyższe z każdej nacji obecnej na soborze. Papieżem miał zostać ten, kto otrzyma 2/3 głosów elektorów⁴⁵. W konklawe w Konstancji uczestniczyło dwudziestu trzech kardynałów oraz trzydziestu przedstawicieli narodowości. W wyniku tak przeprowadzonych wyborów papieżem został Marcin V (1417-1431)⁴⁶.

⁴² Tamże.

⁴³ F. Bączkiewicz, *Prawo...*, s. 433; W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 110; *New Catholic Encyclopedia*, s. 572-574; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 323; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, s. 115; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 110.

⁴⁴ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 111; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 33.

⁴⁵ W. Wójcik, *Projekt...*, s. 52.

⁴⁶ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 131.

Sobór w Bazylei w roku 1436 dekretem "*Quoaniam salus*" przywrócił postanowienia Grzegorza X i zarezerwował prawo wyboru papieża dla kardynałów oraz zalecił maksymalną izolację uczestników konklawe.

7. Reformy konklawe do końca XIX wieku

Papież Juliusz II (1503-1513) w dniu 14 stycznia 1505 roku ogłosił bullę *Cum tam divino*. Powodem jej wydania był sposób, w jaki zdobył głosy jeden z bezpośrednich poprzedników Juliusza II, papież Aleksander VI (1492-1503), czyli symonia⁴⁷. Sam papież Juliusz II nie był wolny od podejrzeń o symonię⁴⁸. Papież uznał taki wybór Biskupa Rzymu za nieważny i niepodlegający sanacji, a winowajcom takiego postępowania groził utratą purpury⁴⁹.

Papież Paweł IV (1555-1559) ogłosił w roku 1558 bullę *Cum secundum Apostolum*, w której zakazał jakichkolwiek pertraktacji w sprawie wyboru następcy za życia papieża i bez jego wiedzy⁵⁰.

Następca Pawła IV, papież Pius IV, w roku 1559 wydał konstytucję *De elegendis*, w której ustalił, że wybór ma się dokonać w tajnym głosowaniu według trzech dopuszczalnych form:

1. przez aklamację;
2. przez kompromis (to jest wydelegowanie przez kardynałów kilku z ich grona, którzy w imieniu wszystkich dokonają wyboru papieża);
3. przez akces (to jest przejście podczas liczenia głosów na inną stronę, czyli zmianę zdania)⁵¹.

Pius IV zarządził także, aby konklawe odbywało się w Rzymie niezależnie od miejsca zgonu papieża⁵². Postanowił, iż kardynałom nieposiadającym co najmniej święceń diakonatu nie przysługuje prawo głosu⁵³. Po zebraniu wszystkich norm wydanych w tej kwestii

⁴⁷ M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 34.

⁴⁸ R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 142-143.

⁴⁹ M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 323.

⁵⁰ M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7.

⁵¹ Tamże; *New Catholic Encyclopedia*, s. 572-574.

⁵² W. Wójcik, *Projekt...*, s. 55.

⁵³ M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 34.

przez poprzedników oraz norm wydanych przez papieża Piusa IV powstał *Codex electionis Summi Pontificis*⁵⁴.

Uregulowania te przetrwały bez zmian do 15 listopada 1621 roku, kiedy to Grzegorz XV (1621-1623) wydał konstytucję "*Aeterni Patris*", w której uściślił normy dotyczące wyborców i zwrócił uwagę na obowiązek zachowania tajemnicy⁵⁵.

W konstytucji apostolskiej *Apostolatus officium* z 4 października 1732 roku papież Klemens XII (1730-1740) podjął próbę walki z naciskami obcych dworów na konklawe⁵⁶. Łamiąc postanowienia konstytucji w roku 1724, poseł cesarski von Kaunitz wtargnął na konklawe, aby nie dopuścić do wyboru kardynała Paolucci⁵⁷. Również 15 marca 1769 roku, naruszając klauzurę i wszelkie normy, na konklawe wszedł cesarz austriacki Józef II (1765-1790) i prowadził długie rozmowy z elektorami, którzy następnie wybrali na papieża Klemensa XIV (1769-1774).

Papież Grzegorz XVI (1831-1846), głównie ze względu na zagrożenia, jakie niesły dla Kościoła ruchy rewolucyjne w całej Europie, wydał kolejno cztery dokumenty dotyczące konklawe: *Auctas undequaque* (1831), *Tempore quae nacti sumus* (1832), *Teterrimis* (1837), *Ad supremam* (1844)⁵⁸.

Także następca Grzegorza XVI, papież Pius IX (1846-1878), po upadku Państwa Kościelnego (1870), wydał w roku 1871 konstytucję *In hoc sublimi*, w której zwolnił kardynałów elektorów od zachowania klauzury. W konstytucji *Licet per apostolicas* z roku 1874 zwrócił uwagę elektorów na naciski ze strony Włochów, jakie mogą mieć miejsce podczas konklawe. W konstytucji *Consultori* z roku 1877 papież zezwolił na zwołanie konklawe poza terenem państwa włoskiego⁵⁹ oraz upoważnił do jego zamknięcia, gdy w miejscu odbywania zbierze się co najmniej połowa plus jeden z żyjących

⁵⁴ M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144.

⁵⁵ F. Bączkiewicz, *Prawo...*, s. 433; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 323; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 34.

⁵⁶ M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 34.

⁵⁷ M. Banaszak, *Historia...*, t. 3, s. 209; W. Wójcik, *Projekt...*, s. 55.

⁵⁸ M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7.

⁵⁹ Tamże; W. Wójcik, *Nowe prawo o wyborze papieża*, "Prawo Kanoniczne" 20(1977) nr 3-4, s. 89; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 144.

kardynałów. Do ważnego wyboru wymagana jest większość 2/3 głosów obecnych elektorów⁶⁰.

Taki stan rzeczy zatwierdził papież Leon XIII (1878-1903) konstytucją *Praedecesores nostri* z 24 maja 1882 roku. Leon XIII zezwolił na dokonanie wyboru, nawet gdyby w miejscu konklawe zebrała się minimalna liczba kardynałów (to znaczy połowa plus jeden)⁶¹.

Postanowienia papieży w tym okresie wynikały z nieuregulowanych relacji między Italią a Stolicą Apostolską oraz z obawy o wolność decyzji kardynałów podczas konklawe.

8. Regulacje papieży XX wieku

Papież Pius X w dniu 20 stycznia 1904 roku w konstytucji *Commissum nobis* zabronił zgłaszania veta i przyjmowania instrukcji wyborczych od władców świeckich. Stało się to z uwagi na doświadczenia konklawe, podczas którego papieżem został właśnie on sam. Podczas wspomnianego konklawe w imieniu cesarza Austrii veto w sprawie wyboru kardynała Rampolli, sekretarza stanu papieża Leona XIII, zgłosił kardynał Jan Puzyna, biskup krakowski. Było to ostatnie veto w historii konklawe⁶². Zakaz ten okazał się niewystarczający. Dlatego 25 grudnia 1904 roku papież wydał następną konstytucję *Vacante Sede Apostolica*, w której sprawę wyboru papieża unormował całościowo⁶³.

Pius XII normy dotyczące wyboru Biskupa Rzymu promulgował w konstytucji apostolskiej *Vacantis Apostolicae Sedis* z dnia 8 grudnia 1945 roku⁶⁴.

Wśród podstawowych kwestii wprowadzonych przez Piusa XII znalazły się następujące ustalenia:

1. Wyborcami mogą być tylko i wyłącznie kardynałowie (przy czym za uprawnionego do głosowania uznaje papież również tego

⁶⁰ M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 34.

⁶¹ W. Wójcik, *Nowe prawo...*, s. 90; M. Żurowski, *O duchowieństwie...*, s. 34.

⁶² H. Stadler, *Leksykon...*, s. 323; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon...*, s. 186;

W. Wójcik, *Projekt...*, s. 58; Z. Zieliński, *Papieżstwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, t. 2, Poznań 1986, s. 6-7; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 145; tenże, *O duchowieństwie...*, s. 35.

⁶³ Por. Pii X Pontificis Maximi Acta. III (1908) 239-288.

⁶⁴ Por. AAS 38(1946), s. 65-99.

kardynała, którego nominacja została ogłoszona, nawet jeżeli nie został jeszcze kreowany).

2. Miejsce wyboru powinno być zamknięte od wewnątrz, praktycznie pozbawione komunikacji ze światem zewnętrznym.

3. Wymagana większość dla dokonania wyboru to 2/3 plus jeden głos.

4. Dopuszczalne formy wyboru to: przez inspirację (aklamację), przez kompromis, przez głosowanie.

Papież wprowadził także pewne zakazy oraz nałożył kary ekskomuniki *latae sententiae* na osoby, które by je złamały. Tak więc papież zabrania:

a) symonii,

b) umawiania się za życia papieża co do jego następcy, obiecywania komukolwiek swojego głosu, prowadzenia jakichkolwiek rozmów czy postanawiania czegokolwiek w tej sprawie,

c) zgłaszania veta lub ekskluzywy nawet w formie zwyczajnego życzenia.

Papież zabronił wszystkim kardynałom zgłaszania veta niezależnie od formy, w jakiej miałyby to nastąpić (wprost, ubocznie, ustnie czy na piśmie), niezależnie od tego, czy veto miałyby być zgłoszone wobec całego konklawe czy tylko wobec grupy jego członków, a nawet tylko pojedynczych kardynałów. Zakaz wszelkich paktów, układów i obietnic (wzmocniony przez deklarację papieża, iż takowe, nawet złożone pod przysięgą, mocą niniejszej konstytucji nie obowiązują składającego zobowiązanie, a ich wykonanie pociąga za sobą ekskomunikę *latae sententiae*) miał zapewnić wolność konklawe od nacisków zewnętrznych – zwłaszcza osób świeckich, w tym także władców państw. Papież zabronił także kardynałom zobowiązania się do spełniania jakichkolwiek postulatów, żądań, warunków, itp. w przypadku, gdyby zostali wybrani. Takie zobowiązanie mocą samej konstytucji nie miało żadnej mocy wiążącej⁶⁵.

Jan XXIII, wydając dnia 5 września 1962 roku motu proprio *Summi Pontificis electio*, nie zamierzał dokonać zmiany całego prawa dotyczącego wyboru Biskupa Rzymu. Intencją prawodawcy było jedynie uzupełnienie konstytucji Piusa XII oraz nowelizacja przepi-

⁶⁵ F. Jop, *Nowe prawo o Stolicy Apostolskiej wakującej i o wyborze papieża*, Kronika Diecezji Sandomierskiej, 36-40(1943-1947), s. 62.

sów, które się zdezaktualizowały ze względu na upływ czasu. Tak więc motu proprio *Summi Pontificis electio* obowiązywało obok, a nie w miejsce konstytucji *Vacantis Apostolicae Sedis* Piusa XII⁶⁶. Papież w motu proprio zamieścił tekst przysięgi, jaką na początku konklawe mają złożyć wszyscy kardynałowie, którzy w ten sposób zobowiązują się do strzeżenia duchowych i materialnych praw Stolicy Świętej oraz jej wolności, do zachowania tajemnicy odnośnie do wszystkiego, co dotyczy wyborów, do nieprzyjmowania veta w imieniu kogokolwiek, do nieudzielania pomocy jakiegokolwiek interwencji, ingerencji czy innej formie wpływu władzy świeckiej na elekcję. Również konklawiści byli zobowiązani do złożenia podobnej przysięgi i mają zakaz używania jakichkolwiek środków łączności ze światem zewnętrznym.

Paweł VI w omawianej kwestii wypowiadał się dwukrotnie. Najpierw 27 listopada 1970 roku wydał motu proprio *Ingravescentam aetatem*⁶⁷. Postanowił w nim, iż kardynał, który kończy osiemdziesiąty rok życia, traci prawo wyboru papieża. Następnie 1 października 1975 roku wydał konstytucję apostolską *Romano Pontifici eligendo*. We wstępie stwierdza, że kolegium elektorskie podlegało ewolucji, ale od czasów dekretu *In nomine Domini* zgodnie ze starożytną tradycją wybór papieża należy do Kościoła Rzymskiego, czyli do reprezentującego go Kolegium Kardynalskiego.

W powyższej deklaracji papież potwierdził ustalenia przyznające prawo wyboru Biskupa Rzymu wyłącznie kardynałom, przy zachowaniu wcześniej przezeń wprowadzonej zasady, że od dnia ukończenia osiemdziesiątego roku życia kardynał nie może brać udziału w konklawe.

Do najważniejszych zmian wprowadzonych przez Pawła VI należą:

- a) ustalenie maksymalnej liczby elektorów na stu dwudziestu,

⁶⁶ Jan XXIII, Motu proprio *Summi Pontificis electio*, AAS 54(1962) 632-640 (tekst polski w: PPK, Warszawa 1979, t. X, z. 1, n. 18080-18081); V. Navarette, *In praecepta Vacante Sede Apostolica valitura annotationes*, "Periodica de re morali canonica liturgica" 52(1963), s. 211; S. Sołtyszewski, *Wakans Stolicy Apostolskiej i wybór papieża w świetle motu proprio Jana XXIII "Summi Pontificis electio"*, "Prawo Kanoniczne" 7(1964) nr 1-2, s. 234-235; W. Wójcik, *Nowe prawo...*, s. 93-96.

⁶⁷ AAS 62(1970) 810-813 (tekst polski w: PPK, t. III, z. 1, Warszawa 1971, s. 9-15).

b) wprowadzenie zakazu posiadania przez kardynałów tak zwanych konklawistów (osób usługujących),

c) ustalenie większości głosów wymaganej do wyboru papieża na 2/3 głosów plus jeden⁶⁸.

Papież nakazał przeszukanie pomieszczeń, w których odbywać się będzie konklawe, celem sprawdzenia, czy nie zostały w nich ukryte urządzenia mogące przekazywać obraz lub głos na zewnątrz. Powtórzył też treść przysięgi oraz wszystkie zakazy wydane przez Piusa XII. Na zakończenie przypomniał elektorom o ich podstawowym obowiązku – wyborze osoby najbardziej odpowiedniej.

Konstytucja Pawła VI znalazła zastosowanie dwukrotnie. Pierwszy raz, gdy wybrano Jana Pawła I (26 VIII 1978), oraz ponownie przy wyborze Jana Pawła II (16 X 1978).

9. Normy wydane przez Jana Pawła II

Jan Paweł II promulgował dnia 22 lutego 1996 roku konstytucję apostolską *Universi Dominici Gregis*⁶⁹, w której potwierdził wcześniejsze postanowienia dotyczące wyboru Biskupa Rzymu i uzupełnił je normami uwzględniającymi współczesne warunki i możliwości techniczne.

Papież stanowi, iż prawo wyboru Biskupa Rzymu przysługuje tylko i wyłącznie “Kardynałom Świętego Kościoła Rzymskiego”. Liczba kardynałów posiadających czynne prawo wyborcze nie powinna przekroczyć liczby stu dwudziestu osób⁷⁰. Żaden kardynał elektor nie może być pozbawiony tak czynnego, jak i biernego prawa wyborczego z jakiegokolwiek powodu i pod żadnym pretekstem, z wyjątkiem tych przypadków, które zostały przewidziane w przepisach konstytucji. Następnie wyliczył osoby, które nie będąc elektro-

⁶⁸ Paweł VI, Konstytucja apostolska *Romano pontifici eligendo*, PPK, Warszawa 1977, t. 8, z. 1, n. 14497-14572; W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 111-113; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, s. 115-116; H. Stadler, *Leksykon...*, s. 323-324; E. Szafrowski, *Podręcznik...*, s. 16-17; tenże, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. 1, Warszawa 1976, s. 266-267; W. Wójcik, *Nowe prawo...*, s. 99-102; Z. Zieliński, *Papieżstwo...*, t. 2, s. 278; M. Żurowski, *Hierarchiczne...*, s. 145-148.

⁶⁹ AAS 88(1996) 305-343.

⁷⁰ Na temat wyboru por. P. Majer, *Większość głosów wymagana do wyboru papieża według Konstytucji Apostolskiej Jana Pawła II Universi Dominici Gregis*, *Analecta Cracoviensia XXIX* (1997), s. 658-678.

rami, mają prawo być zakwaterowane w granicach Państwa Watykańskiego. Należą do nich:

- a) Mistrz Papieskich Ceremonii Liturgicznych,
- b) dwaj ceremoniarze,
- c) dwaj zakonnicy, pracownicy zakrystii papieskiej,
- d) duchowny – asystent kardynała dziekana kolegium kardynałskiego,
- e) kilku zakonników spowiedników, władających kilkoma językami,
- f) dwaj lekarze w przypadku zaistnienia nagłej potrzeby,
- g) odpowiednia liczba kucharzy oraz osób sprząających.

Osoby te muszą uzyskać uprzednie zatwierdzenie kardynała kamerlinga oraz jego trzech asystentów⁷¹. Gdyby uzyskali jakąkolwiek informację dotyczącą samego aktu wyborczego (w kwestii przebiegu lub wyników głosowania), zobowiązani są do zachowania tajemnicy odnośnie do wszystkiego, czego się dowiedzieli, chyba że zostaną zwolnieni z obowiązku zachowania tajemnicy przez nowego papieża lub jego następców⁷². Inne osoby, które nie zostały wymienione wyżej, jeżeli spotkałyby przypadkowo któregoś z kardynałów elektorów, mają zakaz podejmowania ze spotkanym rozmowy w jakiegokolwiek formie, przy pomocy jakiegokolwiek środka i z jakiegokolwiek powodu⁷³.

Konklawe winno odbywać się w granicach terytorium Państwa Watykańskiego, w budynkach zamkniętych dla osób postronnych i w warunkach zapewniających odpowiednie mieszkanie i pobyt dla kardynałów elektorów oraz dla wszystkich tych, którzy z uprawnionego omawianą konstytucją tytułu są powołani do współpracy w prawidłowym przebiegu wyborów⁷⁴. Kardynałów elektorów należy zakwaterować w Domu Świętej Marty⁷⁵. Papież nakazał także, aby zatroszczono się o odpowiednie mieszkanie dla tych osób, które w przypadku zaistnienia takiej konieczności będą się opiekowały chorymi kardynałami (pielęgniarki)⁷⁶. Pomieszczenia Domu Świętej

⁷¹ *Universi Dominici Gregis*, n. 46.

⁷² *Universi...*, n. 47; W. Świątkiewicz, *Nowe Zasady...*, s. 4.

⁷³ *Universi...*, n. 45.

⁷⁴ Tamże, n. 41; M. Lehnert, *Nie lękaj...*, s. 7.

⁷⁵ *Universi...*, n. 42.

⁷⁶ Tamże.

Marty, Kaplica Sykstyńska oraz inne przeznaczone na celebracje liturgiczne powinny być od chwili ustalenia początku czynności wyborczych aż do publicznego ogłoszenia wyboru lub do momentu, o którym zadecyduje nowy papież, zamknięte dla osób nieupoważnionych i mają pozostawać pod władzą kardynała kamerlinga. Również zarządzanie dykasteriami Kurii Rzymskiej ma tak funkcjonować, aby zapewniło swobodny wybór Biskupa Rzymu i tajność obrad. Jan Paweł II nakazał, aby nikt nie zbliżał się do kardynałów elektorów, gdy będą przewożeni z Domu Świętej Marty do Kaplicy Sykstyńskiej oraz w drodze powrotnej⁷⁷. Dla kardynałów elektorów ustanowił następujące zakazy (obowiązujące od rozpoczęcia do zakończenia konklawe):

- a) powstrzymanie się od korespondencji listowej,
- b) prowadzenia rozmów telefonicznych,
- c) komunikowania się z osobami spoza konklawe w jakikolwiek inny sposób, przy pomocy innych urządzeń technicznych.

Wszelkie konieczne rozmowy mogą być przeprowadzane jedynie za zgodą kongregacji partykularnej, w skład której wchodzi: kardynał kamerling oraz po jednym kardynale z każdego stopnia kardynalskiego (diakonów, prezbiterów i biskupów). Kongregacja ta uznaje konieczność przeprowadzanej korespondencji między Kardynałem Penitencjarzem Wielkim, Wikariuszem Generalnym dla Diecezji Rzymskiej i Archiprezbiterem Bazyliki Watykańskiej a ich urzędami⁷⁸.

Odtąd dla ważnego wyboru papieża wymagana jest liczba 2/3 głosów obliczonych w stosunku do ogólnej liczby obecnych elektorów. W przypadku, gdyby liczba obecnych elektorów nie mogła być podzielona na trzy równe części, do ważnego wyboru papieża potrzeba jeszcze jednego głosu więcej, czyli dwie 2/3 plus jeden głos obecnych elektorów⁷⁹.

Papież stwierdził, iż wybór należy uznać za niebyły i nie dający żadnych praw osobie wybranej, jeśli został dokonany w inny sposób, niż to jest przewidziane w konstytucji⁸⁰. Omówiony powyżej

⁷⁷ Tamże, n. 43.

⁷⁸ Tamże, n. 44.

⁷⁹ Tamże, n. 62; J. Dyduch, *Refleksje...*, s. 9.

⁸⁰ *Universi...*, n. 76.

tryb wyboru obowiązuje także w przypadku, gdy vacat Stolicy Apostolskiej nastąpi przez rezygnację z urzędu papieża, a nie przez jego śmierć⁸¹.

Po dokonaniu opisu przebiegu procedury wyborczej papież zamieścił następujące zakazy, których naruszenie powoduje sankcje kościele:

- a) zakaz symonii – pod karą ekskomuniki *latae sententiae*⁸²;
- b) zakaz pertraktowania za życia papieża i bez jego wiedzy o osobie jego następcy⁸³;
- c) zakaz zgłaszania veta lub tzw. ekskluzywy oraz przyjmowania instrukcji wyborczych od jakiegokolwiek władzy świeckiej – pod karą ekskomuniki *latae sententiae*⁸⁴;
- d) zakaz zobowiązywania się wobec kogokolwiek do oddawania głosu na określoną osobę – pod karą ekskomuniki *latae sententiae*⁸⁵;
- e) zakaz zawiązywania koalicji wyborczych mających na celu wybranie określonej osoby w zamian za obietnicę przyszłego otrzymania urzędu⁸⁶;
- f) zakaz kierowania się sympatiami lub antypatiami przy głosowaniu – należy wybierać najlepszych⁸⁷.

Podobnie jak poprzednicy Jan Paweł II nakazał członkom konklawe złożenie przysięgi, w której znajduje się zobowiązanie do nieprzyjmowania veta lub jakiegokolwiek interwencji władzy świeckiej, grupy osób czy jakichkolwiek innych jednostek.

Dążenia całego Kościoła, a zwłaszcza papieży, do zapewnienia wolności konklawe od wpływu władz świeckich mają bardzo bogatą historię. W niniejszym artykule ukazano, z konieczności jedynie w formie zarysu, długi proces dochodzenia Kościoła do aktualnie obowiązujących norm, których przestrzeganie może zapewnić konklawe wolność w stopniu możliwie najdoskonalszym.

⁸¹ Tamże, n. 77.

⁸² Tamże, n. 78.

⁸³ Tamże, n. 79.

⁸⁴ Tamże, n. 80.

⁸⁵ Tamże, n. 81.

⁸⁶ Tamże, n. 82.

⁸⁷ Tamże, n. 83.